

ҚУРИЛИШ-ТЕХНИКА ЭКСПЕРТИЗАСИНИ ТАЙИНЛАШДА
ТЕРГОВЧИ ТОМОНИДАН ҲАЛ ЭТИЛИШИ ЛОЗИМ БЎЛГАН
МАСАЛАЛАР

Шерзод Толибжонов

Тошкент шаҳар прокуратураси

*Ўта оғир жиноятларни тергов қилиш бўлими
алоҳида муҳим ишлар бўйича катта терговчиси*

Аннотация.

Мазкур мақолада қурилиш-техника экспертизасини тайинлашда терговчи томонидан ҳал этилиши лозим бўлган процессуал, ташкилий ва амалий масалалар таҳлил қилинган. Хусусан, экспертиза предметини аниқ белгилаш, махсус билим талаб этадиган ҳолатларни ажратиш, экспертга тақдим этиладиган лойиҳа-смета, ижро ва бошқа ҳужжатларнинг тўлиқлигини таъминлаш ҳамда эксперт олдида қўйиладиган саволларни тўғри шакллантириш масалалари ёритилган. Шунингдек, миллий қонунчилик ва Қозоғистон тажрибаси қиёсий таҳлил қилиниб, қурилиш-техника экспертизасини тайинлашда “ҳал этиладиган масала – зарур материаллар – намунавий саволлар” тамойили асосида услубий ёндашувни шакллантириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: қурилиш-техника экспертизаси, терговчи, суд экспертизаси, экспертиза тайинлаш, эксперт вазифаси, экспертга қўйиладиган саволлар, лойиҳа-смета ҳужжатлари, махсус билимлар, эксперт хулосаси, комплекс экспертиза.

Кириш

Қурилиш соҳасида содир этиладиган ҳуқуқбузарлик ва жиноятларни тергов қилиш жараёнида махсус билимлардан фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Айниқса, қурилиш ишларининг амалда бажарилган ҳажми, сифати, лойиҳа-смета ҳужжатларига мувофиқлиги, ишлатилган материаллар миқдори ва қиймати каби ҳолатларни оддий процессуал усуллар билан тўлиқ аниқлаш ҳар доим ҳам имкон бермайди. Шу сабабли бундай ишлар бўйича қурилиш-техника экспертизасини тайинлаш тергов учун муҳим далилий аҳамият касб этади.

Бироқ, экспертизанинг самарадорлиги кўп жиҳатдан терговчи томонидан эксперт олдига қўйиладиган масалаларнинг аниқ, тўлиқ ва тадқиқот предметиға мос шакллантирилишиға боғлиқ. Нотўғри ёки умумий шаклда қўйилган саволлар экспертиза хулосасининг тўлиқ бўлмаслиғига, иш учун аҳамиятли ҳолатлар очик қолишиға ёки қўшимча ва қайта экспертиза тайинлаш зарурати юзаға келишиға сабаб бўлиши мумкин. Шу боис қурилиш-техника экспертизасини тайинлашда терговчи томонидан ҳал этилиши лозим бўлган масалаларни тизимлаштириш, уларнинг мазмуни ва чегараларини аниқ белгилаш ҳамда экспертиза олдига қўйиладиган саволларни тўғри шакллантириш мазкур тадқиқотнинг долзарб йўналишини ташкил этади.

Муаммонинг ўрганилиш даражаси

Қурилиш-техника экспертизасини тайинлаш ва унинг олдига қўйиладиган вазифалар суд экспертизаси назариясида алоҳида тадқиқот йўналиши ҳисобланади. Хусусан, А.Ю. Бутырин қурилиш-техника экспертизасининг назарий, услубий ва ҳуқуқий асосларини тадқиқ этиб, унинг вазифаларини экспертиза предмети ва тадқиқ этиладиган объект хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда шакллантириш зарурлигини асослайди. Муаллифнинг тадқиқотида қурилиш объектининг техник

ҳолати, бажарилган ишлар ҳажми ва сифати, лойиҳа ҳужжатларига мувофиқлиги, қурилиш қиймати ҳамда нуқсонларнинг келиб чиқиш сабабларини аниқлаш қурилиш-техника экспертизасининг асосий тадқиқот йўналишлари сифатида қаралади¹.

А.Ю. Бутырин ва Е.Б. Статива тадқиқотларида эса, қурилиш-техника экспертизаси доирасида ҳал этиладиган вазифаларнинг турли хусусиятга эга эканлиги кўрсатилиб, муайян объект, конструкция, материал ёки бажарилган ишга нисбатан эксперт тадқиқотининг мақсадини тўғри белгилаш зарурлиги таъкидланган. Муаллифлар томонидан қурилиш-техника экспертизаси бўйича эксперт хулосаларининг амалий мисоллари ҳам тизимлаштирилган бўлиб, бу экспертиза олдига қўйиладиган масалалар тадқиқот объекти ва ишнинг аниқ ҳолатларидан келиб чиқиб шакллантирилиши лозимлигини кўрсатади².

Шунингдек, А.Ю. Бутырин ва З.В. Трифонова қурилиш-техника эксперти хулосасининг ишончилигини таъминлаш масаласини тадқиқ этиб, эксперт хулосасини баҳолашда тадқиқотнинг тўлиқлиги ва олинган натижаларнинг асосланганлиги муҳим аҳамият касб этишини кўрсатади³.

Шунингдек, британиялик муҳандис ва тадқиқотчи Дафна Вассерманн суд-қурилиш экспертизасининг самарадорлиги экспертга дастлабки босқичда етарли ва тўлиқ маълумот тақдим этилишига бевосита боғлиқлигини таъкидлайди. Унинг фикрича, экспертга ишнинг

¹ Бутырин, Андрей Юрьевич, “Строительно-техническая экспертиза в судопроизводстве России” // диссертационная работа // <https://mobil.dissercat.com/content/stroitelno-tehnicheskaya-ekspertiza-v-sudoproizvodstve-rossii>

² Бутырин А.Ю., Статива Е.Б. Идентификационные задачи судебной строительно-технической экспертизы. Теория и практика судебной экспертизы. 2015;12(2(38)):13-18. <https://www.tipse.ru/jour/article/view/171/171>

³ Butyurin, A. & Trifonova, Z. (2017). Ensuring the Reliability of Conclusions in the Expert's Statement in the Course of a Forensic Construction Investigation. Theory and Practice of Forensic Science.

https://www.researchgate.net/publication/332457159_Ensuring_the_Reliability_of_Conclusions_in_the_Expert's_Statement_in_the_Course_of_a_Forensic_Construction_Investigation

ҳолатлари ва мавжуд материалларни эрта ҳамда тўлиқ тақдим этиш экспертиза тадқиқотини тўғри режалаштириш имконини беради. Муаллиф, шунингдек, эксперт текшируви фақат тақдим этилган ҳужжатларни ўрганиш билан чекланмасдан, объектни жойида кўздан кечириш, мавжуд техник ҳужжатлар, фотосуратлар ва бошқа далилларни ўзаро таҳлил қилишни талаб этишини қайд этади⁴. Мазкур ёндашувдан келиб чиқиб, қурилиш-техника экспертизасини тайинлашда терговчи эксперт олдида қўйиладиган саволларни шакллантиришдан аввал экспертиза предмети аниқ белгилаши, тадқиқот учун зарур лойиҳа-смета, ижро ва ҳисобот ҳужжатларининг тўлиқлигини таъминлаши ҳамда эксперт ҳал қилиши лозим бўлган техник масалалар доирасини ишнинг муайян ҳолатларидан келиб чиққан ҳолда белгилаши зарур.

Шу билан бирга, мавжуд тадқиқотларда қурилиш-техника экспертизасининг предмети, вазифалари ва эксперт тадқиқотининг алоҳида йўналишлари кенг ёритилган бўлса-да, жиноятларни тергов қилиш жараёнида терговчи экспертизани тайинлашдан олдин айнан қайси ҳолатларни аниқлаши, экспертга қандай материалларни тақдим этиши ва муайян тергов вазиятидан келиб чиқиб саволларни қандай тизимлаштириши лозимлигини комплекс ўрганиш алоҳида аҳамият касб этади. Шу сабабли мазкур тадқиқотда асосий эътибор қурилиш-техника экспертизасини тайинлашда терговчи томонидан ҳал этилиши лозим бўлган ташкилий, процессуал ва мазмунга оид масалаларни тизимлаштиришга қаратилади.

Материал ва методлар

Тадқиқот жараёнида қурилиш-техника экспертизасини тайинлаш билан боғлиқ процессуал ва амалий масалалар комплекс ўрганилди.

---

⁴ Wassermann D (2015), "Hints and pitfalls: the successful expert witness". Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Forensic Engineering, Vol. 168 No. 3 pp. 134–139, doi: <https://doi.org/10.1680/feng.14.00010>

Формал-юримдик метод асосида экспертиза тайинлаш, экспертга материаллар тақдим этиш ва унинг олдига саволлар қўйиш тартибини белгиловчи жиноят-процессуал нормалар таҳлил қилинди. Қиёсий-хукукий метод ёрдамида хорижий давлатлар амалиётида қурилиш-техника экспертизасини тайинлаш ва эксперт вазифаларини шакллантириш ёндашувлари миллий тартиб билан солиштирилди. Шунингдек, тизимли таҳлил орқали терговчи томонидан экспертиза тайинлашдан олдин аниқланиши лозим бўлган ҳолатлар, экспертга тақдим этиладиган ҳужжатлар ва материаллар, шунингдек эксперт олдига қўйиладиган техник саволлар ўзаро боғлиқ ҳолда ўрганилди. Тадқиқотда амалиёт материалларини умумлаштириш ва мантиқий таҳлил методларидан ҳам фойдаланилиб, қурилиш-техника экспертизасини тайинлаш самарадорлигини оширишга қаратилган хулосалар ишлаб чиқилди.

Таҳлил ва ечимлар

Қурилиш-техника экспертизасини тайинлашда терговчи томонидан ҳал этилиши лозим бўлган масалаларни таҳлил қилишда, аввало, экспертиза тайинлашнинг процессуал асосларини аниқлаш муҳим. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг **172-моддасида**, иш учун аҳамиятли ҳолатлар тўғрисидаги маълумотларни фан, техника, санъат ёки касб соҳасидаги махсус билимлар асосида ўтказиладиган текшириш орқали олиш мумкин бўлганда экспертиза тайинланади. Айни вақтда эксперт олдига қўйиладиган саволлар унинг махсус билимлари доирасидан ташқари чиқиши мумкин эмас. Демак, терговчининг биринчи вазифаси экспертиза тайинлашнинг ўзига зарурат бор-йўқлигини эмас, балки жиноят иши бўйича қайси ҳолатларни махсус қурилиш-техник билимларсиз ишончли аниқлаб бўлмаслигини белгилашдан иборат бўлиши лозим.

Курилиш соҳасидаги жиноятларни тергов қилишда бундай ҳолатлар, одатда, объектда амалда бажарилган ишлар ҳажмини аниқлаш, уларнинг лойиҳа-смета ҳужжатларига мувофиқлигини баҳолаш, қурилиш материалларининг тури ва миқдорини белгилаш, бажарилган ишларнинг сифатини текшириш, аниқланган нуқсонларнинг келиб чиқиш сабабларини аниқлаш ҳамда бажарилган ишлар қийматини ҳисоблаш билан боғлиқ бўлади. Шу жиҳатдан терговчи экспертиза тайинлашдан олдин иш бўйича текширилиши лозим бўлган ҳолатларни аниқ техник вазифаларга ажратиши мақсадга мувофиқ. Масалан, **“қурилишда қонунбузилиш содир этилганми?”** деган савол ҳуқуқий баҳони талаб қилганлиги сабабли эксперт ваколатига кирмайди. Аксинча, **“объектда амалда бажарилган қурилиш-монтаж ишлари ҳажми лойиҳа-смета ҳужжатларида кўрсатилган ҳажмга мувофиқми?”**, **“аниқланган тафовут қайси иш турлари бўйича ва қандай миқдорда мавжуд?”**, **“ишлатилган қурилиш материаллари лойиҳада белгиланган техник талабларга мувофиқми?”** каби саволлар махсус билимларни талаб қилувчи эксперт вазифалари ҳисобланади. Бу ерда формал-юримдик таҳлил ЖПКнинг 172-моддасидаги ваколат чегарасини муайян тергов вазиятига татбиқ этиш имконини беради.

Иккинчи муҳим масала – экспертиза объекти ва экспертга тақдим этиладиган материалларни тўғри белгилашдир. ЖПКнинг 175-моддасида ҳужжатлар, моддий объектлар, электрон маълумотлар ва иш материаллари эксперт текшируви объекти бўлиши мумкинлиги белгиланган. 180-моддада эса экспертиза тайинлаш тўғрисидаги қарорда экспертизага юборилаётган объектлар, уларнинг олинш ҳолатлари, эксперт хулосаси асосланиши лозим бўлган маълумотлар ва эксперт олдига қўйиладиган саволлар кўрсатилиши шарт. Шу сабабли қурилиш-техника экспертизаси тайинланишидан олдин терговчи фақат экспертиза тўғрисида қарор қабул қилиш билан чекланмасдан, лойиҳа-смета

хужжатлари, ишчи ва ижро чизмалари, пудрат шартномаси, бажарилган ишлар далолатномалари, ҳисобварақ-фактуралар, техник ва муаллифлик назорати хужжатлари, қурилиш ишлари журнали, материалларни қабул қилиш ва сарфлашга оид хужжатлар ҳамда зарур фото-видео материалларнинг мавжудлиги ва ўзаро мувофиқлигини олдиндан текшириши лозим.

Бу талаб алоҳида аҳамиятга эга, чунки эксперт иш учун зарур материалларни мустақил равишда тўплаш ҳуқуқига эга эмас. Ўзбекистоннинг суд экспертизасига оид расмий маълумотларида эксперт қўшимча материалларни тақдим этиш тўғрисида илтимоснома киритиш ҳуқуқига эга экани, бироқ экспертиза учун материалларни мустақил тўплаши мумкин эмаслиги белгиланган. Агар тақдим этилган материаллар етарли бўлмаса ва уларни тўлдириш имкони мавжуд бўлмаса, эксперт хулоса беришнинг иложи йўқлиги ҳақида асослантирилган хужжат тузиши мумкин. Шу нуқтаи назардан, тизимли таҳлил усули экспертиза самарадорлигини “савол – тадқиқот объекти – зарур хужжат – эксперт хулосаси” ўртасидаги боғлиқлик асосида баҳолаш имконини беради. Масалан, бажарилган ишлар ҳажмини аниқлаш вазифаси қўйилган бўлса, экспертга фақат бажарилган ишлар далолатномасини тақдим этиш етарли эмас; уни лойиҳа, смета, ижро чизмалари ва имкони бўлса объектни кўздан кечириш натижалари билан солиштириш имконияти яратилиши зарур.

Учинчидан, терговчи эксперт олдига қўйиладиган саволларнинг мазмуни ва кетма-кетлигини тўғри шакллантириши лозим. Амалий нуқтаи назардан уларни бир-бири билан боғлиқ тарзда қуриш мақсадга мувофиқ: аввало объектда амалда бажарилган ишлар тури ва ҳажми аниқланади; кейин уларнинг тасдиқланган лойиҳа-смета хужжатларига мувофиқлиги текширилади; шундан сўнг аниқланган тафовутлар қайси иш турларига тўғри келиши белгиланади; зарурат бўлганда ишларнинг

қиймати ҳамда нуқсонларни бартараф этиш учун зарур харажатлар ҳисобланади. Бундай кетма-кетлик эксперт текширувини муайян мақсадга йўналтиради ва бир саволнинг жавоби кейинги саволни ҳал этиш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Шу билан бирга, саволларни ҳаддан ташқари умумий шакллантириш ҳам эксперт текширувининг самарадорлигини пасайтиради. Масалан, “қурилиш ишлари тўғри бажарилганми?” деган саволнинг ўзи тадқиқот чегарасини аниқ белгиламайди. Унинг ўрнига қайси объект, қайси иш тури, қайси давр ва қайси лойиҳа ҳужжатиға нисбатан текшириш ўтказилиши аниқ кўрсатилиши лозим. ЖПКнинг **184-моддасида** эксперт хулосасида эксперт олдиға қўйилган саволлар, тақдим этилган материаллар, қўлланилган усуллар, тадқиқот натижалари ва ҳар бир савол бўйича асосланган жавоблар акс эттирилиши белгиланган⁵. Бу норма ҳам саволнинг қанчалик аниқ тузилиши эксперт хулосасининг мазмуниға бевосита таъсир қилишини кўрсатади.

Қиёсий-ҳуқуқий таҳлил ҳам шунга яқин ёндашувларни кўрсатади. Қозоғистон Республикаси тажрибасида қурилиш-техника экспертизасини тайинлашда эксперт олдиға қўйиладиган вазифалар ва унга тақдим этиладиган материаллар норматив даражада батафсил тизимлаштирилган. Хусусан, Қозоғистон Республикаси Адлия вазирининг 2017 йил 27 апрелдаги 484-сон буйруғи билан тасдиқланган, кейинчалик янгиланган Суд экспертизаларини ташкил этиш ва ўтказиш қоидаларининг 250-бандида суд-қурилиш-техника тадқиқотининг вазифалари сифатида амалда бажарилган қурилиш-монтаж ва таъмирлаш ишларининг тури ва ҳажмини аниқлаш, ишлар сифатининг қурилиш нормаларига мувофиқлигини баҳолаш ҳамда объектдаги шикастланишларнинг сабабларини белгилаш назарда тутилган. 251-

⁵ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси // қонунчилик маълумотлари миллий базаси // <https://lex.uz/docs/111460>

бандда экспертга тақдим этилиши лозим бўлган объектлар ва ҳужжатлар, жумладан лойиҳа-смета ҳужжатлари, техник паспортлар, синов баённомалари ва бошқа материаллар белгиланган. 252-бандда эса эксперт олдига қўйилиши мумкин бўлган намунавий саволлар, хусусан, объектда амалда бажарилган қурилиш-монтаж ишларининг тури ва ҳажмини аниқлаш ҳамда уларнинг сифатини қурилиш нормаларига мувофиқлигини баҳолаш масалалари келтирилган⁶. Мазкур ёндашув терговчига экспертиза тайинлашдан олдин эксперт вазифаси – зарур материаллар – аниқ саволлар ўртасидаги ўзаро боғлиқликни таъминлаш имконини беради. Англия ва Уэльс жиноят процессида эса Прокуратура хизмати эксперт далилларини тайёрлашда иш учун асосий масалаларни имкони борида эрта аниқлаш ва эксперт тадқиқотини айнан шу масалаларга йўналтириш зарурлигини таъкидлайди; шунингдек экспертга тақдим этилган ва тадқиқот жараёнида олинган материалларни тизимли қайд этиш талаб қилинади⁷. Мазкур хорижий ёндашувлар ҳам экспертга шунчаки “иш материалларини текшириш” вазифасини беришдан кўра, тадқиқотнинг мақсади, объекти ва ҳал қилиниши лозим бўлган масалаларни олдиндан аниқ белгилаш самарали эканини кўрсатади.

Шунингдек, қурилиш билан боғлиқ айрим жиноят ишларида фақат қурилиш-техника экспертизаси имкониятлари етарли бўлмаслиги мумкин. Масалан, қурилиш ишларининг ҳақиқий ҳажмини ва лойиҳага мувофиқлигини аниқлаш қурилиш-техника соҳасидаги махсус билимларни талаб қилса, ҳисобот ҳужжатларидаги суммалар ҳаракати, бухгалтерия ёзувлари ёки етказилган молиявий зарарни ҳисоблаш иқтисодий махсус билимларни ҳам талаб қилиши мумкин. Бундай ҳолатда ЖПКда назарда тутилган комплекс экспертиза имкониятидан

⁶ <https://old.adilet.zan.kz/rus/docs/V1700015180>

⁷ <https://www.cps.gov.uk/prosecution-guidance/expert-guidance-disclosure-unused-material-and-case-management>

фойдаланиш масаласини олдиндан ҳал қилиш мақсадга мувофиқ. Бу терговчи томонидан экспертиза турини тўғри танлаш ҳам экспертиза олдига савол қўйишдан кам аҳамиятга эга эмаслигини кўрсатади.

Амалиётда мазкур экспертиза турига эҳтиёж юқори эканини расмий статистика ҳам кўрсатади. Адлия вазирлигининг 2025 йилнинг тўққиз ойи бўйича ҳисоботида 5 980 та суд-қурилиш-техника экспертизаси ўтказилгани қайд этилган⁸. Бу кўрсаткич қурилиш-техника экспертизаси амалиётда кенг қўлланилишини, шу билан бирга уни тайинлашда терговчи томонидан саволлар, объектлар ва материалларни тўғри белгилаш бўйича аниқ услубий ёндашувларга эҳтиёж мавжудлигини кўрсатади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, қурилиш-техника экспертизасини тайинлашдан олдин терговчи томонидан экспертиза мақсадини белгилаш → эксперт ваколатига кирувчи ҳолатларни ажратиш → зарур объект ва ҳужжатларни тўплаш → уларнинг тўлиқлигини текшириш → саволларни мантиқий кетма-кетликда шакллантириш → зарурат бўлганда комплекс экспертиза масаласини ҳал қилиш тартибида ягона ҳаракат алгоритмидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Бундай ёндашув эксперт хулосасининг тўлиқлиги ва асосланганлигини ошириш, қўшимча ёки қайта экспертиза тайинлаш заруратини камайитириш ҳамда тергов жараёнида махсус билимлардан самарали фойдаланишга хизмат қилади.

Хулоса ва тавсиялар

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, қурилиш-техника экспертизасининг самарадорлиги нафақат экспертнинг махсус билимига, балки терговчи томонидан экспертизага тайёргарлик босқичида ҳал этиладиган масалаларнинг тўғри белгиланишига ҳам бевосита боғлиқ. Хусусан,

⁸ <https://back.minjust.uz/media/document/094a40b9-ff4b-4f31-bc94-013b5b86f52b/vaz-9-oylik-2025.pdf>

экспертиза предмети аниқлаш, текширилиши лозим бўлган ҳолатларни махсус билим талаб этадиган масалалардан ажратиш, экспертга зарур ҳужжат ва объектларни тўлиқ тақдим этиш ҳамда саволларни аниқ ва мантиқий кетма-кетликда шакллантириш эксперт хулосасининг тўлиқ ва асосланган бўлишини таъминлайди.

Биринчидан, қурилиш-техника экспертизасини тайинлашдан олдин терговчи учун ягона амалий алгоритм ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ. Унда экспертиза мақсадини белгилаш, текширилиши лозим бўлган ҳолатларни аниқлаш, зарур ҳужжатларни тўплаш, уларнинг тўлиқлигини баҳолаш ҳамда эксперт олдига қўйиладиган саволларни шакллантириш босқичлари белгиланиши лозим.

Иккинчидан, эксперт олдига қўйиладиган саволларни қурилиш-техника экспертизасининг асосий йўналишлари бўйича тизимлаштириш зарур. Бунда объектда амалда бажарилган ишлар ҳажми, уларнинг лойиҳа-смета ҳужжатларига мувофиқлиги, бажарилган ишлар сифати, ишлатилган материаллар хусусиятлари, аниқланган нуқсонлар ва уларнинг келиб чиқиш сабабларига оид намунавий саволлар алоҳида шакллантирилиши мақсадга мувофиқ.

Учинчидан, Қозоғистон тажрибасидан келиб чиқиб, тергов ва суд органлари учун қурилиш-техника экспертизасини тайинлаш бўйича махсус услубий қўлланма ишлаб чиқиш таклиф этилади. Унда ҳар бир эксперт вазифасига мос равишда “ҳал этиладиган масала – экспертга тақдим этиладиган материаллар – намунавий саволлар” тизими белгиланиши мумкин. Бу экспертиза тайинлашдаги хатоларни камайтириш ва экспертга етарли бўлмаган материаллар тақдим этилиши ҳолатларининг олдини олишга хизмат қилади.

Тўртинчидан, қурилиш ишларининг техник кўрсаткичлари билан бир вақтда уларнинг қиймати, бухгалтерия ҳисоб-китоблари ёки етказилган зарар миқдорини аниқлаш зарур бўлган ҳолларда терговчи

комплекс экспертиза тайинлаш масаласини ҳам олдиндан ҳал қилиши мақсадга мувофиқ. Бу техник ва иқтисодий масалаларни бир-биридан ажратилган ҳолда эмас, балки ўзаро боғлиқ тарзда баҳолаш имконини беради.

Умуман, қурилиш-техника экспертизасини тайинлашда терговчининг вазифасини фақат қарор чиқариш ва экспертга саволлар бериш билан чеклаб бўлмайди. Терговчи экспертиза предмети тўғри белгилаши, тадқиқот учун етарли материалларни шакллантириши ва эксперт ваколати доирасида аниқ техник масалаларни қўйиши лозим. Ана шундай ёндашув қўшимча ёки қайта экспертиза тайинлаш ҳолатларини камайитириш ҳамда қурилиш соҳасидаги жиноятларни тергов қилиш самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Бутырин, Андрей Юрьевич, “Строительно-техническая экспертиза в судопроизводстве России” // диссертационная работа // <https://mobil.dissercat.com/content/stroitelno-tekhnicheskaya-ekspertiza-v-sudoproizvodstve-rossii>
2. Бутырин А.Ю., Статива Е.Б. Идентификационные задачи судебной строительно-технической экспертизы. Теория и практика судебной экспертизы. 2015;12(2(38)):13-18. <https://www.tipse.ru/jour/article/view/171/171>
3. Butyrin, A. & Trifonova, Z. (2017). Ensuring the Reliability of Conclusions in the Expert's Statement in the Course of a Forensic Construction Investigation. Theory and Practice of Forensic Science. https://www.researchgate.net/publication/332457159_Ensuring_the_Reliability_of_Conclusions_in_the_Expert's_Statement_in_the_Course_of_a_Forensic_Construction_Investigation

4. Wassermann D (2015), "Hints and pitfalls: the successful expert witness". Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Forensic Engineering, Vol. 168 No. 3 pp. 134–139, doi: <https://doi.org/10.1680/feng.14.00010>
5. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси // қонунчилик маълумотлари миллий базаси // <https://lex.uz/docs/111460>
6. <https://old.adilet.zan.kz/rus/docs/V1700015180>
7. <https://www.cps.gov.uk/prosecution-guidance/expert-guidance-disclosure-unused-material-and-case-management>
8. <https://back.minjust.uz/media/document/094a40b9-ff4b-4f31-bc94-013b5b86f52b/vaz-9-oylik-2025.pdf>

